

Bir Üniversite Hastanesinde Doğum Yapan Annelerin Anne Sütü ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Davranışlarının Değerlendirilmesi

Evaluation of Knowledge and Behavior of Mothers Who Gave Birth in a University Hospital Regarding Breast Milk and Breastfeeding

Fatma Yağmur Evcil¹, Gülsüm Zoroğlu²

¹Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta; ²Bingöl Merkez Toplum Sağlığı Merkezi, Bingöl, Türkiye

ABSTRACT

Aim: Breast milk is the most important component of nutrition in terms of health and development of infants and children. The aim of this study is to determine the level of knowledge of breast milk and breastfeeding of mothers who gave birth in Düzce University Research and Education Hospital.

Material and Method: The cross-sectional study was conducted with 137 mothers in the time of December 1, 2018 and December 31, 2018 at Düzce University Research and Education Hospital. The entire population was targeted and 80 (58.3%) mothers were reached. The data collection tool consisted of 'Information and Attitudes on Breastfeeding and Human Milk Questionnaire' which was developed by the researchers and composed of 27 questions and LATCH Breastfeeding Assessment Tool (LATCH). Data was evaluated with SPSS for Windows 22.0 package program. Student-t test, ANOVA, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis, Pearson Correlation Analysis, linear regression analysis were used in the data assessment.

Results: The mean age of the mothers participating in the study was 28.30±5.22. It was determined that 98.8% of the mothers knew that breastmilk was the ideal nutrient for the baby and 72.5% did not know that breastfeeding immediately after birth reduces postpartum hemorrhage. The mean LATCH scale score of the mothers was 6.64±1.91, and it was found that the scores taken from the scale showed significant differences with previous live birth, breastfeeding experience, type of delivery and receiving anesthesia at delivery ($p=0.01$), ($p<0.001$), ($p=0.01$), ($p=0.01$). In multivariate analysis, it was found that the experience of breastfeeding ($\beta=1.297$ $p=0.003$) and the normal way of delivery ($\beta=0.919$ $p=0.043$) increased breastfeeding success.

Conclusion: It is thought that raising the awareness of mothers that they should avoid non-indication C-section is important in order to increase breastfeeding success.

Key words: human milk; breastfeeding; breastfeeding success

ÖZET

Amaç: Bebek ve çocukların sağlığı ve gelişmesi yönünden beslenmenin en önemli bileşeni anne sütüdür. Emzirmenin erken dönemde

başlatılması ve başarıyla sürdürülebilmesi anne ve bebek için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle gebelerin emzirme konusundaki bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde doğum yapan annelerin, anne sütü ve emzirmeye ilişkin bilgi düzeylerini ve bebeklerini emzirme durumlarını belirlemektir.

Materyal ve Metot: Kesitsel tipteki çalışmanın evrenini 1 Aralık 2018- 31 Aralık 2018 tarihleri arasında Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde doğum yapan 137 anne oluşturmuştur. Evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir ve 80 (%58.3) anneye ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Anne Sütü ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Tutumlar Anketi" ve "Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı (LATCH)" kullanılmıştır. Veriler SPSS for Windows 22.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde Student-t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi, Pearson Korelasyon Analizi, lineer regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalamalarının 28,30±5,22 olduğu bulundu. Annelerin %98,8'inin anne sütünün bebek için ideal besin olduğunu bildiği, %72,5'inin doğumdan hemen sonra emzirmenin doğum sonrası kanamayı azalttığını bilmediği belirlendi. Annelerin LATCH ölçek puan ortalamalarının 6,64±1,91 olduğu, ölçekten alınan puanların daha önce canlı doğum yapma durumu, emzirme deneyimi, doğum şekli ve doğumda anestezi alma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p=0,01$), ($p<0,001$), ($p=0,01$), ($p=0,01$). Yaşayan çocuk sayısı ile ölçekten alınan puan arasında pozitif yönde orta anlamlı korelasyon bulunmuştur. Çok değişkenli analizde emzirme deneyiminin olmasının ($\beta=1,297$, $p=0,003$) ve doğum şeklinin normal doğum olmasının ($\beta=0,919$, $p=0,043$) emzirme başarısını arttırdığı bulundu.

Sonuç: Annelerin endikasyon dışı sezaryen uygulamasından kaçınmaları gerektiği konusunda bilinçlendirilmesinin emzirme başarısının artırılabilmesi için önemli olduğu düşünülmüştür. Ayrıca sezaryen doğum yapan veya emzirme deneyimi olmayan annelere, karşılaşılabilecekleri sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi edinebilecekleri ve uygulamalar yapabilecekleri eğitimlerin düzenlenmesi emzirmenin sağlıklı bir şekilde başlaması ve sürdürülebilmesi yönünden önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: anne sütü; emzirme; emzirme başarısı

İletişim/Contact: Fatma Yağmur Evcil, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye • **Tel:** 0506 326 18 87 • **E-mail:** fyagmuro@gmail.com • **Geliş/Received:** 22.01.2020 • **Kabul/Accepted:** 03.07.2020

ORCID: Fatma Yağmur Evcil, 0000-0001-6888-842X • Gülsüm Zoroğlu, 0000-0002-6142-294X

Giriş

Yeterli, dengeli beslenme bireylerin ve toplumun sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bebeklerin, çocukların sağlığı ve gelişimi açısından bakıldığında ise yeterli ve dengeli beslenmenin en önemli bileşeni anne sütüdür. Bu nedenle emzirme, bir insan hakkı olarak kabul görülmüştür. Bebeklere gerekli olan tüm besin elementlerini sağlayan ve bebeklerin ilk aşısı olarak tanımlanan anne sütü bebeklerin hastalıklardan korunması için büyük önem taşımaktadır^{1,2}.

Anne sütü kolaylıkla kullanılabilen, düşük maliyetli, güvenli bir besindir. Dünya çapında çocuk ölümlerinin başlıca iki nedeni olan diyare ve pnömoni gibi yaygın hastalıklardan bebekleri korumaya yardımcı olan antikorlar içerir. Emzirme; çocuklar için erken dönem yararların ötesinde yaşam boyu iyi bir sağlık için de önemlidir. Bebekliğinde emzirilen ergen ve yetişkinlerin fazla kilolu/obez olma olasılığı daha düşüktür, tip 2 diyabet olma olasılıkları daha azdır ayrıca zeka testlerinde daha iyi performans gösterirler. Emzirme aynı zamanda kadınlarda meme ile over kansinomu riskinin azalmasına neden olur^{3,4}.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bebeklerin ilk altı ay sadece anne sütü ile beslenmesini, altıncı aydan sonra ise ek gıdalara başlanarak emzirmenin iki yaşına kadar sürdürülmesini önermektedir. Ayrıca DSÖ'nün 2018 yılında yayınladığı raporda, emzirmenin doğum sonrası ilk saat içinde başlatılmasının bebeğin sağlığı açısından büyük önem taşıdığı ve hayat boyu sürecek faydaları olduğu belirtilmiştir. Emzirmenin tüm bu faydalarına rağmen dünya genelinde yaklaşık her 3 bebekten 2'si 6 ay boyunca sadece anne sütü ile beslenmemektedir^{5,6}. 2018 TNSA Türkiye örnekleme verilerine göre 6 aydan küçük bebeklerin %41'i sadece anne sütü ile beslenmiştir⁷.

Emzirmenin taşıdığı büyük önem nedeniyle annelerin emzirme başarısının, emzirme ve anne sütüyle ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde doğum yapan annelerin anne sütü ve emzirmeye ilişkin bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metod

Kesitsel tipteki çalışmanın evrenini 1 Aralık 2018–31 Aralık 2018 tarihleri arasında Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezinde gebelik haftası 37–42 arasında iken konjenital hastalığı olmayan bebek doğurmuş olan, 18 yaşından büyük, Türkçe

konusabilen, bebeği 2500 gramın üzerinde doğan ve emzirmeye engel kronik hastalığı olmayan anneler oluşturdu. Bu ölçütleri karşılamayan ve bebeği sağlık sorunları nedeniyle yenidoğan servisine sevk edilen anneler çalışmaya dahil edilmedi. Katılma kriterlerini karşılayan 137 annenin tamamına ulaşılmaması hedeflendi, ayrıca örneklem seçim yöntemine başvurulmadı ve 80 (%58,3) anneye ulaşıldı. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelere anne sütü ile emzirmeye ilişkin bilgilerini ve uygulamalarını belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından literatür yararlanılarak geliştirilen “Anne Sütü ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Tutumlar Anketi” ile emzirmeyi değerlendirmek amacıyla “Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı (LATCH)” uygulandı.

Anket formu, annenin sosyodemografik özellikleri, babanın sosyodemografik özellikleri, doğum öyküsü, daha önce emzirmeye ilgili bilgi alıp almadığı, bebeğin ilk kez ne zaman anne sütü aldığı, bebeği ne kadar süre emzirmeyi planladığı, bebeğin kaç kilo doğduğu ile ilgili on yedi soru ile annenin anne sütü ve emzirmeye ilişkin bilgilerini, tutumlarını ölçen on soru içermektedir.

LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı 1993 yılında Oregon'da geliştirilmiştir. Ölçek her maddenin 0–2 puan ile değerlendirildiği beş maddeden meydana gelmektedir. Bu maddeler; memeyi tutma, bebeğin yutma hareketlerinin görülmesi/duyulması, meme ucunun tipi, annenin meme ve meme ucuna dair rahatlığı, bebeği tutma pozisyonu olarak sıralanmaktadır. Ölçeğin 1997 yılında yapılan orijinaline ilişkin güvenilirlik çalışması sonucunda bağımsız gözlemciler arası uyumu %94,4 olarak bulunmuştur. Türkçe güvenilirlik çalışması ise 2003 yılında yapılmıştır, ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,95 olarak saptanarak ölçeğin güvenilir ve kullanılabilir bir ölçek olduğu bulunmuştur^{8,9}. Ölçeğin kullanılabilmesi için ölçeğin Türkçe güvenilirlik araştırmasını yapan araştırmacıdan e-posta yoluyla izin alındı.

Çalışmanın yapılabilmesi için verilerin toplanması ve emzirmenin gözlenmesi postpartum üç gün içerisinde yapıldı. Çalışmanın yapılabilmesi için Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Başhekimliğinden çalışma izni, Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Komitesinden 2018/175 sayılı etik kurul onayı alındı. Verilerin toplanabilmesi için katılımcılardan yazılı onam formu alındı.

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanıldı. Verilerin normal dağılıma uygunlukları Shapiro-Wilk

testi, Çarpıklık-baskılık değerleri ve histogram grafikleri ile incelendi. Normal dağılıma uygun veriler için parametrik testler, normal dağılıma uygun olmayan veriler için parametrik olmayan testler kullanıldı. Tanımlayıcı istatistiklerde sayı, yüzde, ortalama, ortanca, standart sapma ve standart hata değerleri verildi. İki grubun karşılaştırıldığı durumlarda bağımsız gruplarda t-testi, Mann-Whitney U testi ikiden fazla grubun karşılaştırıldığı durumda tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis testi uygulandı. Korelasyon katsayıları normal dağılıma uygun veriler için Pearson testi ile normal dağılıma uymayan veriler için Spearman testi ile hesaplandı. LATCH ölçek puanlarını etkileyen değişkenlerin etki derecelerini belirlemek üzere çoklu doğrusal regresyon analizi uygulandı. LATCH ölçek puanı bağımlı değişken; daha önce canlı doğum yapma durumu, emzirme deneyimi, doğum şekli, doğum sırasında anestezi alma durumu bağımsız değişken olarak geriye dönük (backward) eleme yöntemiyle çoklu doğrusal regresyon analizine alındı. $p < 0,05$ değeri istatistiki açıdan anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması $28,30 \pm 5,22$ idi; %35'i lise, %35'i yükseköğretim mezunuydu. Eşlerin eğitim durumuna bakıldığında ise %22,5'i lise, %51,2'si yükseköğretim mezunuydu. Katılımcıların %75'i ev hanımı, %10'u işçi, %7,5'i öğretmen ve memurdu. Kadınların eşlerinin mesleğine bakıldığında %57,5'i işçi, %10'u serbest meslek, %8,8'i esnaftı. Araştırmaya katılanların %72,5'i kentsel alanda, %77,5'i çekirdek ailede yaşamaktadır. Daha önce canlı doğum yapanlar araştırma grubunun %73,8'ini oluşturmaktaydı, yaşayan çocuk ortanca sayısı 2 idi (min: 1, max: 6). Daha önce emzirme deneyimi olanlar %66,3, emzirmeyle ilgili bilgi alanlar %70 oranındaydı. Katılımcıların %51,2'si sağlık personelinde, %23,8'i televizyon-internet, %12,5'i aile-arkadaştan, %6,3'ü kitap-dergiden emzirmeyle ilgili bilgi edinmişti. Annelerin %48,8'i normal vajinal doğum, %51,2'si sezaryen ile doğum yapmışlardı. %46,5'i anestezi almamışken, %12,5'i genel, %37,2'si spinal anestezi almışlardı. Katılımcıların bebeklerinin doğum kilo ortalaması $3,324 \pm 42$ gramdı. Doğumdan sonra ilk kez anne sütü alma zamanlarına bakıldığında bebeklerin %42,5'i ilk 1 saat içinde, %57,5'i 1 saatten sonra ancak ilk gün içinde anne sütü almışlardı. Doğum şekline göre ilk kez emzirme zamanına bakıldığında, normal doğum yapan annelerin %64,1'inin, sezaryenle doğum yapan annelerin %22'sinin bebeklerini ilk saat içinde emzirdikleri tespit edildi. Normal doğum yapan annelerin bebeklerini

ilk bir saat içinde emzirme oranı sezaryen doğum yapan annelere göre anlamlı olarak yüksek bulundu ($p < 0,001$). Annelere bebeklerini ne kadar süreyle emzirmeyi düşündüğü sorulduğunda %10'u 1 yıl, %50'si 2 yıl, %10'u 3-4 yıl, %13,8'i ne kadar emmek isterse, %2,5'i sütü yettiği sürece cevabını vermişlerdi. Katılımcılara anne sütü ve emzirmeyle ilgili sorular yöneltilmişti. En yüksek doğru yanıtlanan (%98,8) önerme anne sütünün bebek için en ideal besin olduğu ve her bebeğe özel bileşimde olduğu önermesiydi. Doğru yanıtı en az bilinen (%27,5) önerme ise doğumdan hemen sonra emzirmenin doğum sonrası kanama miktarını azalttığı önermesiydi. Annelerin bu önermeleri doğru yanıtlama durumları Tablo 1'de gösterildi.

Annelerin emzirme başarısını değerlendirmek için kullanılan LATCH Emzirme Tanılama ölçeğinden alınan ortanca puan 7,00 (min: 2, max: 10) olarak bulundu. LATCH ölçek puanlarının anne eğitim ile eş eğitim durumu, anne mesleği ile eş mesleği, yaşanan yer, aile tipi, daha önce emzirmeyle ilgili bilgi alma durumu, ilk kez anne sütü alma zamanı, bebeğin emzirilmesi planlanan süre, anestezi türü, bilgi sorularını bilme/bilmeme durumlarına göre anlamlı fark göstermediği bulundu ($p > 0,05$). LATCH puanları ile yaşayan çocuk sayısının korelasyon analizinde pozitif yönde orta düzeyde anlamlı $r = 0,405$, $p < 0,001$ ilişki olduğu görüldü. LATCH ölçek puanlarının sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Tablo 2'de gösterildi.

LATCH ölçek puanları daha önce canlı doğum yapan annelerde, emzirme deneyimi olan annelerde, normal doğum yapan annelerde ve doğumda anestezi almayan annelerde anlamlı olarak yüksek bulundu ($p = 0,01$), ($p < 0,001$), ($p = 0,01$), ($p = 0,01$). Ölçekten alınan puanların emzirme öyküsü ve doğum öyküsüne göre dağılımları Tablo 3'de gösterildi.

İkili analizlerde LATCH puanları bağımlı değişkeni ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanan bağımsız değişkenler (daha önce canlı doğum yapma durumu, emzirme deneyimi, doğum şekli, doğum sırasında anestezi alma durumu) kullanılarak çoklu doğrusal regresyon modeli oluşturuldu ve Backward yöntemi kullanılarak çoklu doğrusal regresyon analizi yapıldı. Oluşturulan modelin sonucunda LATCH puanlarındaki toplam varyansın %15,4'ünü açıkladığı saptandı. Yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda emzirme deneyimi ile doğum şeklinin LATCH puanları üzerinde önemli değişkenler olduğu görüldü. Backward yöntemiyle oluşturulan son modele ait özellikler Tablo 4'de gösterildi.

Tablo 1. Anne sütü hakkında bilgi sorularına doğru cevap verme durumu

Bilgiler	Biliyor n (%)	Bilmiyor n (%)
Anne sütü bebek için en ideal besindir. Her bebeğe özel bileşimde salgılanır.	79 (%98,8)	1 (%1,3)
Anne sütü ilk altı ay tek başına verilmelidir, ek besinlerle birlikte de en az 2 yaşına kadar emzirmek gereklidir.	74 (%92,5)	6 (%7,5)
Bebeklerin 6 aylığa kadar sıcak havalarda bile diğer sulu içeceklerle gereksinimleri yoktur	51 (%63,7)	29 (%36,3)
Anne sütü bebeğin ishalden ve zatüreden korunmasına yardımcı olur.	67 (%83,8)	13 (%16,3)
Doğru emzirme için bebek ağızını açtığında, bebeğin ağızına bolca memenin kahverengi kısmını doldurmak gerekir.	71 (%88,8)	9 (%11,3)
Anne sütünün ilk süt (kolostrum) olarak bilinen kısmı çok faydalıdır ve mutlaka bebeğe vermek gerekir.	77 (%96,3)	3 (%3,8)
Anne sütü ile beslenen bebeklerin ileride tip 2 diyabet olma ve obez olma olasılığı daha düşüktür.	49 (%61,3)	31 (%38,8)
Anne sütü sağıldıktan sonra; oda sıcaklığında 3 saat, buzdolabının rafında 3 gün, derin dondurucuda 3 ay saklanabilir.	46 (%57,5)	34 (%42,5)
Emzirme gebelikten koruyucu olmayabilir, emzirirken gebe kalmak istemiyorsanız ek bir doğum kontrol yöntemi kullanılması gerekir.	65 (%81,3)	15 (%18,8)
Doğumdan hemen sonra emzirme doğum sonrası kanama miktarını azaltır.	22 (%27,5)	58 (%72,5)

Tablo 2. LATCH ölçek puanlarının sosyodemografik özelliklere göre dağılımı

Değişkenler	n (%)	LATCH puan ortalamaları ± SE	p	
Yaş	≤28 yaş	47 (55,8)	6,68±0,29	0,922*
	>28 yaş	36 (41,9)	6,63±0,33	
Eğitim Durumu	Ortaokul mezunu ve altı	27 (%31,4)	7,08±0,32	0,516***
	Lise mezunu	29 (%33,7)	6,50±0,40	
	Yükseköğretim mezunu	30 (%34,9)	6,34±0,37	
Eş Eğitim Durumu	Ortaokul mezunu ve altı	23 (%26,7)	6,63±0,52	0,166***
	Lise mezunu	21 (%24,4)	7,33±0,39	
	Yükseköğretim mezunu	41 (%47,7)	6,30±0,28	
Meslek	Ev hanımı	66 (%76,7)	6,70±0,23	0,451**
	İşçi	8 (%9,3)	7,25±0,83	
	Memur ve öğretmen	6 (%7)	5,83±0,79	
	Diğer	6 (%7)	6,00±0,94	
Eş meslek	İşçi	51 (%59,3)	6,84±0,28	0,594**
	Serbest meslek	9 (%10,5)	7,00±0,42	
	Şoför	6 (%7)	6,66±0,95	
	Öğretmen ve memur	6 (%7)	6,20±0,96	
	Esnaf	7 (%8,1)	6,28±0,91	
	Diğer	7 (%8,1)	5,57±0,57	
Yaşanılan Yer	Kır	24 (%27,9)	7,22±0,35	0,129*
	Kent	62 (%72,1)	6,42±0,26	
Aile Tipi	Çekirdek aile	65 (75,6)	6,54±0,24	0,463*
	Geniş aile	21 (24,4)	7,00±0,45	

SE=Standart Hata, *Mann-Whitney U, **Kruskal-Wallis, ***One Way ANOVA

Tablo 3. LATCH ölçek puanlarının emzirme öyküsü ve doğum öyküsüne göre dağılımı

Değişkenler	n (%)	LATCH puan ortalamaları ± SE	p	
Daha önce canlı doğum yapma	Evet	59 (%73,8)	6,94±0,24	0,010*
	Hayır	21 (%26,3)	5,75±0,41	
Emzirme deneyimi	Evet	53 (%66,3)	7,13±0,25	<0,001*
	Hayır	27 (%33,8)	5,65±0,33	
Doğum şekli	Normal vajinal	39 (%48,8)	7,18±0,28	0,011*
	Sezaryen	41 (%51,2)	6,14±0,29	
Doğum sırasında anestezi alma	Hayır	39 (%48,8)	7,18±0,28	0,011*
	Evet	41 (%51,2)	6,14±0,29	
Emzirmeyle ilgili bilgi alma	Hayır	56 (%70)	6,60±0,24	0,615*
	Evet	24 (%30)	6,75±0,44	
İlk emzirme zamanı	Doğumdan sonraki ilk bir saat içinde	34 (%42,5)	6,63±0,32	0,952*
	Doğumdan sonraki 1–24 saat içinde	46 (%57,5)	6,65±0,29	

SE=Standart Hata, *Mann-Whitney U, **Kruskal-Wallis, ***One Way ANOVA

Tablo 4. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre LATCH ölçek puanını anlamlı olarak etkileyen özellikler

Değişkenler	B	SE	p	VIF
Emzirme Deneyimi (0=yok, 1=var)	1,297	0,420	0,003	1,029
Doğum Şekli (0=sezaryen, 1=normal)	0,919	0,397	0,043	1,029

Adjusted R²=0,154 Durbin-Watson=1,685

Tartışma

Ülkemizde emzirmenin yaygın olduğu bilinen bir gerçektir, TNSA 2018 Türkiye örnekleme verilerine göre tüm çocukların %98'i hayatlarının bir döneminde anne sütü almıştır fakat emzirmenin uzmanlarca önerilen şekilde devam ettirilmesinde benzer sonuçlar görülmemektedir. TNSA 2013 verilerine göre sadece anne sütüyle beslenme ortanca süresi 1,2 ay bulunmuştur. TNSA 2018 Türkiye örnekleme verilerinde ise sadece anne sütüyle beslenme ortanca süresi 1,8 ay olarak bulunmuştur^{7,10}.

DSÖ bebeklerin ilk altı ay yalnızca anne sütü ile beslenmesini ve emzirmenin iki yaşına kadar devam ettirilmesini önermektedir⁵. Bu çalışmada annelerin bebeklerini ne kadar süreyle emzirmeyi planladıkları sorulmuş ve annelerin %72,5'i bebeklerini iki yıl ve üzerinde, %13,8'i bebek emmek istediği sürece, %2,5'unun ise sütü yettiği sürece emzirmeyi planladıkları görülmüştür. Başka bir çalışmada annelerin %52,2'sinin bebek emdiği sürece, %14,1'inin iki yıl, %9,8'inin ise sütü yettiği sürece bebeklerini emzirmeyi planladıkları bulunmuştur¹¹. TÜİK, 2016 verilerine göre ise 19–24 ay arası anne sütü ile beslenen bebeklerin oranı %21,2 ve 25 ayın üzerinde anne sütü alan bebeklerin oranı %6,1 olarak saptanmıştır¹². Annelerin planladıkları süre ile uygulamada görülen süreler arasındaki bu farklılığın nedeni annelerin iki yıl ve üzerinde emzirme konusunda istekli olması fakat karşılaşılan zorluklar nedeniyle emzirmenin iki yıldan daha az sürmesi olabilir.

Emzirmenin erken dönemde başlatılması, emzirmenin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve anne bebek ilişkisi açısından büyük önem taşımaktadır^{13–15}. Bu çalışmaya katılan annelerin %42,5'inin bebeklerini doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirdikleri ve annelerin tümünün bebeklerini doğumdan sonraki ilk yirmi dört saat içinde emzirdikleri görülmüştür. İstanbul'da yapılan bir çalışmada ise annelerin bebeklerini ilk yarım saat içinde emzirme oranı %30, ilk bir saat içinde emzirme oranı %40, ilk yirmi dört saat içinde emzirme oranı %95 olarak bulunmuş, Trabzon'da yapılan bir çalışmada ise ilk yarım saat içinde emzirme oranı %45,6 ve ilk bir saat içinde emzirme oranı %70,8 olarak bulunmuştur^{16,17}. Balıkesir'de yapılan bir çalışmada ise ilk bir saat içinde emziren annelerin oranı %42,8 olarak, Muş'ta yapılan bir çalışmada ise ilk yarım saat içinde emziren annelerin oranı %15 ve ilk bir saat içinde emziren annelerin oranı %32,9 olarak bulunmuştur^{18,19}. Çalışmalar arasındaki farklı sonuçlar annelerin eğitim

durumları arasındaki farklılıktan, bebeklerin doğum şekillerinden ve bölgesel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir.

Doğum şekline göre ilk kez emzirme zamanına bakıldığında, normal doğum yapan annelerin %64,1'inin, sezaryenle doğum yapan annelerin %22'sinin bebeklerini ilk saat içinde emzirdikleri bulundu. Normal doğum yapan annelerin bebeklerini ilk bir saat içinde emzirme oranı sezaryen doğum yapan annelerin bebeklerini ilk bir saat içinde emzirme oranına göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde 2005 yılında yapılmış olan bir çalışmada ve 2018 yılında yapılan bir çalışmada normal doğum yapan kadınların ilk bir saatte emzirme oranı sezaryen doğum yapanlara göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur^{20,21}. Bu durum sezaryen doğum yapan veya yapması planlanan kadınlara sezaryen doğumun emzirmeye engel olmadığı anlatılmasının ve bu grupta yer alan kadınları emzirmeye motive edecek eğitimler düzenlenmesinin önemli olduğunu düşündürmüştür.

Araştırma kapsamında annelerin emzirme ve anne sütü ile ilgili önemli konular hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına bakılmıştır. Annelerin %98,8'inin anne sütü bebek için en ideal besin olduğunu ve her bebeğe özel bileşimde olduğunu bildiği görüldü. Annelere yöneltilen "Anne sütü ilk altı ay tek başına verilmelidir, ek besinlerle birlikte de en az iki yaşına kadar emzirmek gereklidir." önermesini doğru olarak yanıtlayan annelerin oranı ise %92,5 olarak bulundu. Buna karşın bebeklerin altı aya kadar sıcak havalarda bile diğer sulu içeceklerle gereksinimleri olmadığını bilen annelerin oranı %63,7 olarak bulunmuştur. Bir başka çalışmada da bu çalışmadakine benzer şekilde çalışmaya katılan gebelerin tamamının bebek için en iyi besinin anne sütü olduğunu bildiği bulunmuştur²². 2019 yılında yapılan bir çalışmada postpartum dönemdeki kadınların %20,6'sı "Su bebeğe ilk altı ay verilmeli mi?" sorusunu evet olarak yanıtlamış, kadınların 88,6'sı da "Sadece anne sütü ne kadar süre verilmelidir?" sorusunu doğru yanıtlamıştır²³. Farklı bir çalışmada ise araştırmaya katılan annelerin %90'ı sadece anne sütü verilmesi gereken süreyi doğru bilmıştır²⁴. Tüm bu veriler, annelerin anne sütünün önemine dair bilgilerinin olduğunu fakat "sadece anne sütü" kavramını olduğundan farklı algıladıklarını ve bebeklerine su içerseler dahi sadece anne sütüyle beslediklerine inandıklarını düşündürmüştür.

Çalışmaya katılan annelerin %96,3'ü anne sütünün ilk süt (kolostrum) olarak bilinen kısmının çok faydalı olduğunu ve mutlaka bebeğe vermek

gerektiğini belirten önermeyi doğru olarak yanıtlamıştır. Kahramanmaraş'ta yapılan bir çalışmada araştırma grubundaki gebelerin %85,5'i kolostrom bebeğe verilmesi gerektiğini bilmıştır²⁵. Başka bir çalışmada annelerin %77,3'ü bebeğe kolostrom verilmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁶. Çalışmalar arasındaki bu farklı sonuçlar çalışmalara katılan annelerin eğitim düzeyleri arasındaki farktan kaynaklanıyor olabilir. Annelerin sadece 27,5'i doğumdan hemen sonra emzirmenin doğum sonrası kanama miktarını azalttığını bilmıştır. Gebelerle yapılan bir çalışmada da emzirmenin doğum sonrası kanamayı azalttığını bilenlerin oranı %21 olarak bulunmuştur²⁷. Bu çalışmada annelerin, anne sütünün bebekle ilişkili olan yararlarını, kendi sağlıkları ile ilişkili yararlarından çok daha yüksek oranda bildikleri görülmüştür. Anneler emzirme eyleminin kendi sağlıklarına yapacağı katkılar konusunda yeterli bilgiye sahip olurlarsa bebeklerini emzirmeye daha fazla motive olabilirler. Bu nedenle emzirme ile ilgili eğitimlerde emzirmenin annenin sağlığıyla ilişkili olan yönünün anlatılması büyük önem taşımaktadır.

Annelerin emzirme başarısını değerlendirmek için kullanılan LATCH Emzirme Tanılama ölçeğinden alınan ortalama puan $6,64 \pm 1,91$ olarak bulunmuştur. Aynı ölçekle yapılan ve benzer puan ortalamasına ulaşılan çalışmalar olduğu gibi bu çalışmadan daha yüksek puan ortalamalarına ulaşılan çalışmalarda bulunmaktadır. İzmir'de yapılan bir çalışmada annelerin LATCH Emzirme Tanılama Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları $8,40 \pm 1,77$ olarak bulunmuştur²⁸. İstanbul'da yapılan bir çalışmada puan ortalaması $7,75 \pm 1,95$, Almanya'da yapılan bir çalışmada emme problemi olmayan bebeklerin annelerinin ölçekten aldığı puan ortalaması $8,02 \pm 1,70$ olarak bulunmuştur^{29,30}. Bu farklılığın çalışma tasarımlarından ve çalışmaya katılan kişilerin sosyokültürel farklılıklarından kaynaklanabileceği düşünüldü.

Bu çalışmada daha önce canlı doğum yapan annelerin ölçekten aldıkları puanlar daha önce canlı doğum yapmayan annelere göre ve emzirme deneyimi olan annelerin ölçekten aldıkları puanlar emzirme deneyimi olmayan annelere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Ayrıca yaşayan çocuk sayısı ile emzirme başarısı arasında pozitif yönlü orta anlamlı korelasyon olduğu saptanmıştır. İnce ve arkadaşlarının aynı ölçeği kullanarak yaptığı çalışmada da emzirme deneyimi olan anneler ile üç ve üzerinde çocuğu olan annelerin emzirme başarıları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur³¹. Başka

bir çalışmada da daha önce çocuk sahibi olmanın ve emzirme deneyiminin olmasının emzirme başarısını anlamlı olarak arttırdığı bulunmuştur³². Yapılan başka bir çalışmada da iki ve üzeri yaşayan çocuğu olan annelerin emzirme başarısı yaşayan bir çocuğu olan annelere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur³³.

Bu çalışmada emzirmesi başarısını arttıran bir faktörde annenin normal doğum yapması olarak bulunmuştur. Literatürde benzer şekilde normal doğum yapan annelerin ölçekten aldıkları puanların sezaryen doğum yapan annelere göre anlamlı olarak yüksek bulunduğu çalışmalar yer almaktadır^{34,35}. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmaya katılan annelerin emzirme başarısının annenin önceki emzirme deneyimi ve doğum şekliyle ilişkili olduğu görüldü. Annelerin endikasyon dışı sezaryen uygulamasından kaçınmaları gerektiği konusunda bilinçlendirilmesinin emzirme başarısının artırılabilmesi için önemli olduğu düşünülmüştür. Ayrıca sezaryen doğum yapan veya emzirme deneyimi olmayan annelere, karşılaşılabilecekleri sorunlar hakkında ayrıntılı şekilde bilgi edinebilecekleri ve uygulamalar yapabilecekleri eğitimlerin düzenlenmesi emzirmenin sağlıklı bir şekilde başlaması ve sürdürülebilmesi yönünden önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma belirlenen tarihlerde ve belirlenen hastanede doğum yapan anneler ile yapılmıştır bu nedenle sonuçlar genellenemez. Ayrıca çalışma kriterlerini karşıladığı halde ağrısı olması nedeniyle çalışmayı kabul etmeyen, araştırmacıyla birlikte planlanan zamandan farklı bir zamanda bebeklerini emziren annelerden veri toplanamamıştır.

Kaynaklar

1. T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi. Emzirme Danışmanlığı El Kitabı. Ankara: 2015:5-8.
2. Bosi ATB. Bebek Beslenmesi. In: Güler Ç, Akın, L. ed. Halk Sağlığı Temel Bilgiler Cilt III. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2012:1273-80.
3. WHO.10 facts on breastfeeding, <https://www.who.int/features/factfiles/breastfeeding/en>; 2017 [Erişim tarihi 12.01.20].
4. Demirhindi H. Beslenme. In: Akbaba M. ed, Temel Halk Sağlığı. Adana: Akademisyen, 2017:293.
5. WHO. Breastfeeding, <https://www.who.int/topics/breastfeeding/en/> [Erişim tarihi 21.01.20].

6. World Health Organization, UNICEF. Capture The Moment- Early initiation of breastfeeding: The best start of every newborn. Newyork; 2018:7-8.
7. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
8. Yenal K, Okumuş H. LATCH emzirme tanılama aracının güvenilirliğini inceleyen bir çalışma. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 2003;5(1):38-44.
9. Adams D, Hewell S. Maternal and professional assessment of breastfeeding. *J Hum Lact* 1997;13(4):279-283.
10. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), "2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması". Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.
11. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2006; 15(9):158-163.
12. Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK). Türkiye Sağlık Araştırması 2016. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095. [Erişim tarihi 12.01.20].
13. Klaus M, Mother and infant: early emotional ties. *Pediatrics* 1998;102(Supplement E1):1244-46.
14. Righard, L, Alade MO. Effect of delivery room routines on success of first breast-feed. *The Lancet* 1990;336(8723):1105-7.
15. Widström AM, Wahlberg V, Matthiesen AS, Eneroth P, Uvnäs-Moberg K, Werner S et al. Short-term effects of early suckling and touch of the nipple on maternal behaviour. *Early human development* 1990;21(3):153-63.
16. Hamilçikan, Ş, Polat, Y, Can E, Erol M, Gayret ÖB, Yiğit, Ö. Evaluation of the Knowledge and Attitude Changes of Mothers in Neonatal Care. *The Journal of Pediatric Research* 2017;4(2):46-52.
17. Çalık, KY, Çetin FC, Erkaya, R. Annelerin emzirme konusunda uygulamaları ve etkileyen faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2017;6(3):80-91.
18. Kişioğlu AN, Tüfekçi F, Karadağ N, Başkurt S. Balıkesir Merkez 6 Nolu Sağlık Ocağı Bölgesinde Çocuk Sahibi Annelerin Emzirmeleri Hakkında Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 1999;6(4):47-50.
19. Derin DÖ, Erdoğan A. Annelerin Bebeklerini Emzirme Uygulamalarının İncelenmesi: Muş İli Örneği. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences* 2018;3(1):1-13.
20. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005;48(3):226-33.
21. Ahi S, Borlu A, Balci, E, Günay, O. Bebek Dostu Bir Hastanede Doğum Yapan Annelerin Doğumdan Sonra İlk Bir Saatte Emzirmeye Başlama Durumları ve İlişkili Faktörler. *Ahi Evran Tıp Dergisi* 2019;3(2):41-7.
22. Elkin, N, Ören MM, Demirel A, Önal AE. Bir aile sağlığı merkezine başvuran gebelerin anne sütü ve emzirmeye ilişkin bilgi ve tutumları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2015;2(24):41-8.
23. Dengi, ASD, Çakmak S. Postpartum dönemdeki annelerin emzirme ve anne sütünün önemi hakkındaki bilgilerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi* 2019;23(1):9-19.
24. Bostancı G, İnal S. Bebek Dostu Özel Bir Hastanede Doğum Yapan Annelerin, Emzirmeye İlişkin Bilgi Düzeylerinin ve Bebeklerini Emzirme Durumlarının Değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 2015;2(3):260-70.
25. Tatar GM, Günay O. Kahramanmaraş İl Merkezindeki Gebelerin Emzirme Konusundaki Bilgi Ve Tutumları. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 2009;18(3):175-86.
26. Görgen Ö, İleti S, Altun A, Darkinoğlu D, Aslan Ö, Gökmen Z, Keçelgil HT. Bir çocuk hastanesine başvuran 0-12 aylık bebeklerin annelerinin anne sütü ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Göztepe Tıp Dergisi* 2007;22(4):124-7
27. Pektaş MK, Mutlu FM. Gebe Kadınların Emzirme ve Anne Sütü Konusundaki Bilgilerinin, Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Gazi Medical Journal* 2016;27(3).
28. Yenal K, Aluş Tokat M, Ozan YD, Çeçe Ö, Abalı FB. Annelerin Emzirme Özyeterlilik Algıları İle Emzirme Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2013;10(2):14-9.
29. Tezergil B. Doğum sonu dönem annelerin emzirmeye ilişkin düşünceleri ve uygulamaları. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü;2007.
30. Schlatter SM, Schupp W, Otten JE, Harnisch S, Kunze M, Stavropoulou D, Hentschel R. The role of tongue-tie in breastfeeding problems—A prospective observational study. *Acta Paediatrica* 2019;108(12):2214-21.
31. İnce T, Aktaş G, Aktepe N, Aydın A. Annelerin emzirme öz-yeterlilikleri ve emzirme başarılarını etkileyen özelliklerin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi* 2017;7(3):183-90.
32. Çelebioğlu A, Tezel A, Özkan H. Bebek Dostu Olan ve Olmayan Hastanelerde Emzirme Durumunun Karşılaştırılması. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2006;9(3):44-51.
33. Örsdemir Ç.(2011). Doğum Sonu Dönemde Annelerin Emzirmeye İlişkin Bilgileri ve Emzirme Davranışlarının Belirlenmesi. [Doktora Tezi]. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2011.
34. Örsdemir Ç, Koç G. Breastfeeding Knowledge and Behaviors of Postpartum Mothers. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi* 2019;10(2):160-6.
35. Cetisli NE, Arkan G, Top ED. Maternal attachment and breastfeeding behaviors according to type of delivery in the immediate postpartum period. *Revista da Associação Médica Brasileira* 2018;64(2):164-9.